

LUCIEN LÉVY-BRUHL

GELİŞMEMİŞ
TOPLUMLARDA
ZİHİNSEL İŞLEVLER

Çeviri: Ayşe Meral

LUCIEN LÉVY-BRUHL (1857-1939)

Fransız filozof ve sosyolog Lucien Lévy-Bruhl, Charlemagne Lisesi'ni bitirdikten sonra felsefe bölümünü kazanır. 1884 yılında iki dilde (Latince ve Fransızca) iki ayrı tezle edebiyat doktoru unvanını alır. 1902 yılında Sorbonne'da Modern Felsefe Tarihi dersini vermeye başlar. 1908 yılında bölüm başkanı olur. 1900'lü yıllarda ilkel toplumlarla ilgilenmeye başlar ve yirmi yıl boyunca felsefenin yanı sıra bir sosyolog gibi çalışır. Süreklilik arz eden çalışmalarıyla yazarın ilkel dinler konusunda bir tür ansiklopedi oluşturmuş olduğu söylenebilir.

Birbirini izleyen çalışmaları aracılığıyla "ilkel" düşüncenin bütün karanlık noktalarını ayrıntılarıyla ortaya koyarak başlı başına bir inanç sistemini açıklamaya çalışmıştır. İlkel insanların psikolojisi üzerine yaptığı çalışmalarla antropolojiye, toplumsal düşüncedeki, ilkel din ve mitolojideki mantık dışı etkenleri anlamada yeni bir yaklaşım kazandırmıştır. Dikkatini çoğunlukla ilkel toplumdaki insan zihninin analizine veren Lucien Lévy-Bruhl, zihinsel işlevler, mistik deneyimler, semboller, mitler, ruh ve doğa üstü kavramlar üzerinde yoğunlaştırmıştır.

AYŞE MERAL

1971'de Türkiye'de doğup 1990 yılına kadar Fransa'da yaşamış olan Ayşe Meral, 1992'de Galatasaray Lisesi'nden mezun olup İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde okumuştur. 1995'te başlayan çevirmenlik mesleği süresince çizgi romanları, romanlar, sosyoloji, antropoloji, felsefe, tarih, çocuk kitapları gibi çok çeşitli alanları kuşatan 50'den fazla kitap çevirmiştir ve çevirmeye de devam etmektedir. Albaraka Yayınları'nda Edmund Husserl'in Foucault çevirisinden Türkçeye çevirdiği *Geometrinin Kökeni*, Ernest Renan'ın *İbn Rüşd ve İbn Rüşdçülük*, Roselyne Rey'in *Acının Tarihi*, Émile Brehier'in *Plotinos'un Felsefesi* ve Lucien Lévy-Bruhl'un *İlkel Zihniyet* adlı eserlerini de Türkçeye kazandırmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

I. Kolektif temsillerin kısa tanımı. — Bu kitabın konusu. — Sosyologların çalışmaları ve çağdaş psikoloji ile ilişkisi.	11
II. Önceki teoriler. — A. Comte ve onun yüksek zihinsel işlevlere ilişkin doktrini. — Etnografya, antropoloji ve özellikle İngiliz ekolüne göre ilkelerin zihniyeti.	13
III. Yaygın olarak kabul edilen postulat: İnsan zihni her zaman ve her yerde kendisine özdeşdir. — Sayın Tylor ve Frazer'in ve ekollerinin animizminin bu postulatı şart koşması.	16
IV. Bu ekolün kullandığı yöntemin eleştirisi. - Sayın Frazer'den örnekler. — 1° Sadece olası olana varması; 1° Açıklanacak olguların toplumsal doğasını göz ardı etmesi. — Çağrışımçı psikolojinin ve Herbert Spencer'in evrimci felsefesinin bu ekol üzerindeki etkisi.	19
V. Toplum türleri gibi kendi aralarında farklı zihniyet türleri düşüncesi. — Çağdaş veya eski belgelerin bunları belirlemedeki yetersizliği. — Buna ne ölçüde ve hangi yollarla karşı koyabiliriz?	27

BİRİNCİ KISIM

BÖLÜM 1: İLKELLERİN ALGILARINDA KOLEKTİF TASAVVURLAR VE MİSTİK ÖZELLİKLERİ

I. İlkelerin kolektif tasavvurlarında yer alan duygusal ve motor unsurlar. — Hayvanlara, bitkilere, insan vücudunun bölümlerine, cansız varlıklara, toprağa, imal edilen nesnelerin şekline atfedilen mistik özellikler. — Bu biçimin kalıcılığı. Buna herhangi bir değişiklik yapmanın tehlike	
---	--

olması. — İlkelerin hiçbir şeyi bizim gibi algılamamaları. — Geleneksel sorunların tersine çevrilmesi.	33
II. Mistik unsurların baskınlığı, ilkelerin algısının bizimkinden farklı bir şekilde yönlendirilmesine neden olması. — İmgeler ve portreler, isimler, gölgeler, rüyaları algılama şekillerinin çözümlemesi.	44
III. Yalnızca ayrıcalıklı kişilerin sahip oldukları algılar.	60
IV. İlkel zihniyetin deneyime karşı ilgisizliği. — Algıladıkları gerçekliğin hem doğal hem de doğaüstü özelliği. — Ruhların her yerde bulunması.	63

BÖLÜM 2: KATILIM YASASI

I. İlkelerin kolektif tasavvurları arasındaki bağları yeniden kurmakta duyulan zorluk. — Bizim için garip bağlantı örnekleri. — Bunların ne sadece fikirlerin çarışımıyla ne de nedensellik ilkesinin çocukça kullanılmasıyla açıklanabilmesi.	69
II. Katılım yasası. — Bu yasanın aşağı yukarı tanımı. — İlkel zihniyetin hem mistik hem de prelojik olması. — Kolektif tasavvurlarda ruhların kanıtlanması. — Sayın Tylor'ın animizmi. — Bu teorisinin eleştirisi. — “Ruh” kavramının nispeten yeni olması.	76
III. Katılım yasasının sosyal grubun kendisine dair ve onu çevreleyen insan ya da hayvan gruplarına dair sahip olduğu kolektif tasavvuru belirlemesi. — Bunun Aruntaların intichiuma törenlerinde, hayvan biçimli mistik varlıkların kolektif tasavvurunda ve genel olarak insanlar ve hayvanlar arasındaki ilişkinin kolektif tasavvurunda yer alması.	91
IV. Bu yasanın varlıkların ve nesnelerin birbirleri üzerinde uyguladıkları eylemlerin (temas, aktarım, bulaşma, sempati, sahiplenme vb.) temsilinde yer alması. — Bireyselleşmiş tin tasavvurunda ilkel gibi görünmemesi.	99

BÖLÜM 3: PRELOJİK ZİHNİYETİN İŞLEYİŞİ

I. Prelojik zihniyette mantıksal unsur ile prelojik unsurun bir arada bulunması. — Bu zihniyetin esasen sentetik olması.	107
II. Prelojik zihniyette hafızanın işlevleri. — Nasıl geliştiği. — Yer ve yön duygusu.	112
III. Prelojik zihniyete özgü kavramlar ve soyutlama şekli.	118

IV. Prelojik zihniyete özgü genelleştirme.	124
V. İlkel sınıflandırmalar. — Mana, wakan, orenda vb. kavramların ve aynı türden diğer kolektif tasavvurların katılım yasasını şart koşması.	130

İKİNCİ KISIM

BÖLÜM 4: KONUŞTUĞU DİLLERLE OLAN İLİŞKİSİNDE İLKEL ZİHNİYET

I. Gelişmemiş toplumların dillerinde sayı kategorisi: İkil, üçül, çoğul.	143
II. Bu dillerin, varlıkların ve nesnelerin biçimlerini, konumlarını, hareketlerini ayrıntılı şekilde ifade etmeye çalışması.	149
III. Klamath Kızılderililerinin dilinden alınan örnek. — Soneklerin ve öneklerin aşırı bolluğu. İşlevleri.	156
IV. Çok sayıda gelişmemiş toplumda işaret dilinin kullanımı — Bu dil ile sesli dil arasındaki paralellik. — Lautbilderlar.	163
V. İlkelerin dillerinde soyutlama ve genelleme biçimlerine karşılık gelen kelime dağarcığının zenginliği ve yoksulluğu.	174
VI. Sözcüklerin mistik gücü. — Bazı durumlara ya da kişi sınıflarına özel diller. — Kutsal diller.	182

BÖLÜM 5: SAYI SAYMA İLE İLİŞKİSİNDE PRELOJİK ZİHNİYET

I. Prelojik zihniyetin, iki ya da üçün ötesinde saymadığı zaman, sayı adlarının eksikliğini telafi etme yöntemi. — Somut sayı sayma.	189
II. Sayının baştan sayılan nesnelerden ayrılmamış olması. — Bazen sayı adları dizisinin, sayılacak nesnelerin sınıfları gibi değişmesi. — Pekleştirici sözcükler (Classifiers). — Aynı sözcüğün art arda birkaç sayıyı belirtebilmesi.	204
III. İlkel sayım sistemlerinin hangi temelde kurulduğunu ya da doğal bir temelin olup olmadığını araştırmamanın gereksiz olması. — Sayı sisteminin, sosyal grubun kolektif temsillerine ve bu temsillerin ima ettiği katılımlara bağlı olması.	214
IV. Sayıların mistik gücü. — Usener'in teorisinin eleştirisi. — 4, 5, 6, 7 vb. rakamlarının mistik değerleri. — Vedik metinlerdeki mistik sayılar. — Bir itiraza cevap.	217

ÜÇÜNCÜ KISIM

BÖLÜM 6: KATILIM YASASININ YÖNETTİĞİ KOLEKTİF TASAVVURLARIN DEVREYE GİRDİĞİ KURUMLAR

- I. Avcılık. — Av hayvanını kendine çekmek , felç etmek, gözlerini kamaştırmak için yapılan mistik eylemler (danslar, oruçlar, büyüler vb.). — Avcı üzerinde gerçekleştirilen mistik eylemler. — Yakalanan avın ruhunu yatıştırmak için yapılan törenler.238
- II. Balıkçılık. — Balığın bulunmasını, ağlara girmesini sağlamak için ona uygulanan mistik eylemler (danslar, oruçlar, büyüler vb.). — Balıkçı üzerinde gerçekleştirilen mistik eylemler. — Kendisine ve ailesine uygulanan yasaklar. — Balık avından sonra kefareet ve yatıştırıcı törenler.249
- III. Savaşla ilgili benzer törenler255
- IV. Doğal düzenin düzenliliğini sağlamayı amaçlayan törenler. — Aruntaların Intichiuma törenleri. — Totemik grup ile totemi arasındaki mistik ilişki.256
- V. Kuvađ. — Çocuk ile anne babası arasındaki katılım. — Hamilelik, doğum ve bebeklik dönemine ilişkin uygulamalar. — Bu katılımın inisiyasyon sırasında bile devam etmesi.267

BÖLÜM 7: KATILIM YASASININ YÖNETTİĞİ KOLEKTİF TASAVVURLARIN DEVREYE GİRDİĞİ KURUMLAR (DEVAM)

- I. Hastalık. — Hastalığın her zaman çeşitli şekiller altında bir ruhun etkisiyle ortaya çıkması. — Teşhisin temel olarak bu ruhu keşfetmekten ibaret olması. — Tedavinin her şeyden önce mistik olması: bir ruhun bir ruh üzerindeki etkisi. — Cherokeeelerin tıbbi sözleri. — Hastalıkların sınıflandırılması.....276
- II. Ölüm. — Ölümün asla “doğal” olmaması. — Bu ifadenin çift anlamı. — Ölümden sorumlu olan kişiyi keşfetmek ve bunun ne tarafta aranması gerektiği öğrenmek için kahinlik işlemleri. — Juxta hoc, ergo propter hoc [Bunun yanında, demek bu yüzden].289
- III. Kehanet. — Kehanetin gizli ya da saklı katılımları keşfetmenin bir yolu olması. — Oyunların kehanetsel anlamı. — Sempatik büyü.301

BÖLÜM 8: KATILIM YASASININ YÖNETTİĞİ KOLEKTİF TASAVVURLARIN DEVREYE GİRDİĞİ KURUMLAR (SON)

I. Ölümlerin yaşamaya devam etmesi. — Bu devam eden varoluşun kolektif tasavvurlardaki çelişkileri. — Ölümün birkaç aşamada gerçekleşmesi.	317
II. Ölümünden hemen sonraki uygulamalar. — Aceleyle ölünün defnedilmesi. — Ölüm ve cenaze arasında ölünün durumu. — Uyandırdığı duygular.	325
III. Yası sona erdiren törenle ölümün tamamlanması. — Bu tören gerçekleştiğinde yükümlülüklerin sona ermesi. — Cesetleri çürümeyen ölümlerin özellikle kötücül hortlak olması.	334
IV. Ölen kişinin kişisel eşyalarının yok edilmesi. — Hangi anlamda ona ait olmaya devam etmeleri. — Mülkiyetin mistik bir katılım olması. — Dul kadının durumu.	340
V. Doğum. — Doğumun bir reenkarnasyon olması. — Ölüm gibi doğumun da birkaç aşamada gerçekleşmesi. — Gebe kalmanın mistik düşüncesi. — Beyazların reenkarne olmuş yerliler olması. — Bebek öldürme: prelojik zihniyet için anlamı. — Çocuğa isminin dayatılması.	356
VI. İnisiyasyon öncesi çocuk: henüz sosyal grubun yaşamına katılmaması. — İnisiyasyon törenlerinin mistik anlamı. — Görünür ölüm ve yeni doğum.....	367
VII. Medicine-men'lerin, büyücülerin, şamanların vb. ve gizli topluluklara kabul edilen üyelerin inisiyasyonu. — Tabi tutuldukları sınavların mistik anlamı.....	374

DÖRDÜNCÜ KISIM

BÖLÜM 9: DAHA YÜKSEK ZİHNİYET TÜRLERİNE GEÇİŞ

I. En gelişmemiş toplumlarda katılımın tasavvur edilmekten ziyade hissedilir olması. — Bu toplumların çoğunun mitler bakımından yoksulluğu.	380
II. Daha gelişmiş toplumlarda katılımların temsil edilme eğilimi. — Mit ve simgelerin gelişimi. — Zihinlerin bireyselleşmesi.	383
III. Mitler. — Mitlerin mistik anlamı. — İfade ettikleri katılımlar. — Yorumlarını hangi yönde aramalıyız?	387

IV. Prelojik zihniyetin gerilemesinin ve mantıksal düşüncenin ilerlemesinin genel koşulları. — Mantıksal saçmalık daha keskin bir şekilde hissedildikçe deneyimden etkilenmemenin azalması. — Kavramsal düşüncenin gelişimi.	392
V. Mantıksal düşüncenin prelojik zihniyetin yerini tamamen aldığını iddia edememesi. — Düşünen öznenin görünür bütünlüğünde bir arada bulunmaları. — Şimdiye kadar bunların aralarındaki ilişkileri ve çatışmaları net bir şekilde anlamamıza engel olan postulat ve önyargılar.	398

KAYNAKÇA.....	407
DİZİN	411

GİRİŞ

I

*Kolektif temsillerin kısa tanımı. — Bu kitabın konusu.
— Sosyologların çalışmaları ve çağdaş psikoloji ile ilişkisi*

Kabaca ve derinleştirmeden tanımlayacak olursak kolektif denilen tasavvurlar, şu belirtilerle tanınabilir: belli bir sosyal grubun üyelerine ortak olmaları, nesilden nesile aktarılmaları, kendilerini bireylere dayatmaları ve sosyal grupta şeylere karşı duruma göre saygı, korku, hayranlık vb. duygular uyandırmaları. Bunlar var olmak için bireye bağlı değildirler. Sosyal grubu oluşturan bireylerden ayrı bir kolektif özneyi şart koştuklarından değil, yalnızca bireylerin değerlendirilmesiyle haklı gösterilemeyecek özellikler sergilediklerinden ötürü böyledirler. Bu anlamda bir dil, tam anlamıyla yalnızca onu konuşan bireylerin zihinlerinde var olmasına rağmen yine de bir dizi kolektif tasavvura dayanan şüphe götürmez toplumsal bir gerçekliktir. Çünkü dil bu bireylerin her birine kendini dayatır, onlardan önce var olduğu gibi onlardan sonra da var olmaya devam eder.

Bundan, sosyologların haklı olarak vurguladıkları ve antropologların gözünden kaçan çok önemli bir sonuç hemen ortaya